

УДК: 341.231.14:342.731(4-672EU)

Bibliid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 84, стр. 215–230

Изворни научни рад

Рад примљен 1. 9. 2023. године

Рад одобрен 2. 10. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.84.12

БУДУЋНОСТ ЉУДСКИХ ПРАВА – ОСНОВНЕ ТЕКОВИНЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ НА РАСКРШЋУ ИЗМЕЂУ ХРИШЋАНАСТВА И ИСЛАМИЗМА

*Санела ВЕЉКОВИЋ, Митко АРНАУДОВ**

Анстракт: Европска унија представља жељено одредиште имиграције многих међународних миграната. Промовисање демократских вредности, људских права и слобода, толеранције и мултикултурализма појачава таласе имиграције ка Европи. Уједно, економски мотиви представљају још један од покретача овог процеса. Током времена, имиграционе политике Европске уније мењале су се у складу са актуелним међународним, регионалним и локалним дешавањима. Стога, у одређеним периодима биле су либералније или рестриктивније природе. Међутим, тек након терористичких напада који су се догодили с краја 20. и почетком 21. века, као и мигрантске кризе са којом је Европи била суочена током 2015. и 2016. године, приметан је тренд пораста страха од исламизма код европског становништва. Ови догађаји резултирали су јачањем десних политичких струја у одређеним државама чланицама Европске уније, које своју реторику заснивају на популизму што доприноси расту ксенофобије у европском друштву. Становништво исламске вероисповести представља и данас доминантно становништво Европе. Проблем интеграције муслимана у европско друштво присутан је као и могућност угрожавања

* Факултет безбедности, Београд, e-mail: sanelaveljkovic113@gmail.com.

Институт за међународну политику и привреду, Београд, e-mail: mitko@diplomacy.bg.ac.rs.

Рад је настао у оквиру пројекта: „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

европске културе и европских вредности. У складу с тим, у раду се испитује култура као линија разликовања између хришћанског и муслиманског становништва у Европској унији.

Кључне речи: Европска унија, људска права, миграције, хришћанство, ислам.

1) УВОД

Након Другог светског рата људска права почињу да добијају примат на међународном плану. У Европи се оснивају организације које се баве овом облашћу, као и у другим деловима света. Демократске вредности, права и слободе грађана, толеранција и мултикултурализам представљају вредности око којих су се окупиле европске државе. Као једно од највећих достигнућа прошлог века наводи се развој међународног права људских права и доношење бројних конвенција на међународном и регионалном плану чији предмет регулисања представљају људска права.¹ Сарадња је започета и у бројним другим областима, а пре свега економској. Формирање Европске заједнице за угаљ и челик представља први степен на дугом путу интеграције која је довела до стварања Европске уније 1992. године. Интеграција је била таквог карактера да данас једино области спољне политике и одбране имају међувладин карактер. Слобода кретања представља једно од темељних људских права, чији садржај је знатно проширен на нивоу Европе како би се формирало јединствено тржиште. Данас, у оквиру Шенгенског простора, европско становништво може слободно да се креће без превеликих формалности које постоје за држављане држава које нису чланице Европске уније. Европа је одувек представљала пожељно место за живот за оне људе који су желели да напусте своју државу и емигрирају. Разлози за доношење такве одлуке су бројни, а преваходно су током историје били економске природе. Након завршетка Хладног рата у многим државама избијају унутрашњи оружани сукоби. Многи људи напуштају своју домовину и виде Европску унију као жељено место имиграције. Политика азила коју спроводи Европа огледа се у Даблинској регулативи и појединим другим документима Европске уније. Највећи прилив миграната догодио се током 2015. и 2016. године када су сукоби на Блиском истоку и појединим деловима Африке представљали узрок миграционог таласа ка Европској унији. Неретко се наводи и како је ова криза показала одређене слабости европских политика, што је довело до тога да се Европа у свом начину деловања није водила вредностима које промовише на међународном плану. Међутим, треба имати у виду да је

¹ Thakur Ramesh, *The United Nations, peace and security: from collective security to the responsibility to protect*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016, p. 89.

становништво које се упутило ка државама чланицама Европске уније било углавном исламске вероисповести. Страх од ислама у Европи је постојао и пре 2015. године, јер муслиманско становништво има бројних проблема приликом интеграције у европско друштво. Уједно, након 11. септембра 2001. године и терористичких напада на европском тлу, страх од ислама постаје реторика појединих политичких партија и државних званичника. То је довело до јачања страха од исламског радикализма код европског становништва, као и продубљивање већ постојећег неповерења између две групе. Муслиманско становништво у Европи, и по природи изолационистички оријентисано, започиње да трпи дискриминацију у свакодневном животу. Вредности толеранције и мултикултурализма су Европској унији овим догађајима значајно угрожене. Култура представља данашњу линију дистинкције између муслимана и хришћана у Европи, чиме ислам и муслиманско становништво још увек представљају доминантно „Друго“ Европе. Поред уводних и завршних разматрања, рад је подељен на три дела. У првом делу понуђен је преглед актуелног регулисања људских права на нивоу Европе уније. Други део бави се савременим миграционим кретањима, изазовима која она доносе, као и њиховим утицајем на линију раздвајања хришћанства и исламизма. У трећем делу разматра се безбедносна компонента, односно да ли и колико исламизам угрожава европско религијско наслеђе. На крају, понуђен је списак литературе која је коришћена приликом израде рада.

2) ПРЕГЛЕД АКТУЕЛНОГ РЕГУЛИСАЊА ЉУДСКИХ ПРАВА НА НИВОУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Након Другог светског рата европске државе започињу да се постепено крећу у правцу све чвршћег повезивања. То се превасходно огледало у оснивању регионалне организације која је посвећена вредностима демократије и људских права. Савет Европе је основан 5. маја 1949. године када је десет европских држава усвојило Статут организације. У оквиру Савета Европе усвојена је Европска конвенција о људским правима и основним слободама 4. новембра 1950. године. Како би се обезбедило поштовање људских права и слобода које Европска конвенција о људским правима и основним слободама гарантује, 1959. године основан је Европски суд за људска права, као судска инстанца Савета Европе. Људска права су пре завршетка Другог светског рата спадала у искључиво унутрашњу надлежност државе. Међутим, ситуација на међународном плану се након 1945. године радикално мења на тај начин да људска права постају предмет међународне бриге. На међународном и регионалном плану током 20. века донети су бројни документи о заштити људских права. Поред Европске конвенције о људским правима и основним

слободама, на нивоу Европе донете су још и: Европска социјална повеља која је усвојена 1961. године, Европска конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања из 1987. године, Европска конвенција о остваривању дечијих права која је донета 1996. године, Конвенција Савета Европе о спречавању трговине људима из 2005. године и друге. Током седамдесетих година прошлог века у Европи је основана Организација за европску безбедност и сарадњу у чији домен спадају и људска права. Осим посвећености вредностима демократије и људских права, европске државе су започеле кретање и ка економској интеграцији након завршетка Другог светског рата. Током 1952. године шест европских држава основало је Европску организацију за угаљ и челик. Европске интеграције у наредним деценијама нису биле само економског карактера, већ је сарадња започета и у бројним другим областима. Године 1957. основане су још две европске организације – Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију. Резултат процеса који је започет још 1952. стварањем Европске заједнице за угаљ и челик представљало је доношење Уговора из Маастрихта и формирање Европске уније током 1992. године. Уговором из Маастрихта предвиђено је да се Европска унија заснива на три стуба. По тексту уговора први стуб су чиниле три европске организације (Европска заједница за угаљ и челик, Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију). Други стуб је предвиђао систем заједничке спољне и безбедносне политике, док је сарадња у области правосуђа и унутрашњих послова представљала трећи стуб Европске уније. Текстом уговора дефинисане су вредности на којима је Европска унија заснована. Члан 6. став 1. Уговора из Маастрихта гласи: „Унија је заснована на принципима слободе, демократије, поштовања људских права и основних слобода и владавине права, принципима који су заједнички за све државе чланице“.² Уједно, исти члан у ставу 2. предвидео је следеће: „Унија ће поштовати основна права, загарантована Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода која је потписана у Риму 4. новембра 1950. године и пошто она произилазе из уставних традиција заједничких државама чланицама, биће општи принципи комунитарног права (права Заједнице)“. Европска унија усвојила је бројне друге документе који се баве људским правима. Повеља Европске уније о темељним правима усвојена током децембра 2000. године, а постала је обавезујућа за државе чланице тек од 2009. године када је на снагу ступио Уговор из Лисабона. Принципи Европске уније о људским правима су по први пут успостављени чланом 2. Уговора из Лисабона који гласи: „Унија се заснива на вредностима поштовања људског достојанства, слободе, демократије, једнакости,

² “Treaty on European Union”, Maastricht, 7 February 1992, *Official Journal*, C 191.

владавине права и поштовања људских права, укључујући права припадника мањина. Ове вредности су заједничке државама чланицама у друштву у којем преовладавају плурализам, недискриминација, толеранција, правда, солидарност и једнакост између жена и мушкараца“.³ „Традиција, заједничка историја и природа политичких уређења западноевропских земаља ослањали су се првенствено на демократске принципе и на поштовање људских права, па је разумљиво да се основ даљег политичког повезивања тражио у овим вредностима“.⁴ Демократске вредности и поштовање људских права и данас представљају оно на шта се позивају званичници институција Европске уније када говоре о јединству држава чланица Европске уније. У оквиру Европске уније, садржај права на слободу кретања се годинама уназад све више развијао. Како би се формирало заједничко унутрашње тржиште Европе гарантована је слобода кретања људи, робе, капитала и услуга. Што се тиче права на слободно кретање људи на територији Европске уније оно подразумева „право држављана држава чланица ЕУ, тј. грађана Уније, да прелазе унутрашње границе Уније ослобођени формалности које су предвиђене за странце – држављане трећих држава, и да бораве на територијама других држава чланица, које нису земља њиховог порекла, без икакве дискриминације која би произилазила из држављанства“.⁵ Уједно, ово представља циљ и сврху потписивања Шенгенског споразума из 1985. године, који је током 1990. године допуњен Шенгенском конвенцијом. Шенгенски простор функционише на тај начин да држављани Европске уније могу слободно да се крећу из државе у државу, док на спољним границама постоје граничне контроле за држављане трећих држава који улазе или излазе из тог подручја. Дуги низ година Европа је била жељена дестинација многих имиграната који су напуштали своју домовину, било из економских или других разлога. Посебан случај представљају лица која се не могу вратити у своју домовину ако у истој постоји могућност од прогона. Политика азила Европске уније оличена је у Даблинској регулативи чији је циљ да „спречи да подносиатељ захтева то чини у више земаља ЕУ, тј. да се смањи број тзв. кружних подносиатеља захтева за азил, који се селе из једне земље у другу. Земља којој се

³ Гордана Гасми, Мина Зиројевић и Момир Граховац, „Правни принципи Европске уније о људским правима и значај за Западни Балкан“, у: Драган Благоић (ур.) *Заштита људских права и слобода у светлу међународних и националних стандарда*, Правни факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2022, стр. 21–22.

⁴ Весна Петровић, *Међународни поступци за заштиту људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2001, стр. 163.

⁵ Жаклина Новичић, „Слобода кретања људи у праву Европске уније“, *Међународни проблеми*, 2003, vol. 55, бр. 1, стр. 57.

подносиатељ азила првобитно обрати одговорна је било за прихватање било за одбијање азила, а подносиатељ захтева не може поново покренути процес у правном систему друге државе чланице, што значи да је прва земља уласка уједно и последња земља доласка за мигранте“.⁶ Током 2015. и 2016. године Европа је била суочена са огромним бројем избеглица који су због сукоба на Блиском истоку масовно напуштали своје домове. То је резултирало закључивањем Споразума између Европске уније и Турске који је предвиђао да „сви нерегуларни мигранти који на грчке отоке долазе из Турске буду враћени у ту земљу, односно да се заустави долазак свих миграната на грчке границе ЕУ. За сваког враћеног мигранта, ЕУ ће примити једну сиријску избеглицу која ће бити распоређена међу државама ЕУ“.⁷ Међутим, миграционе политике које је Европа спроводила током 2015. и 2016. године, када је била суочена са огромним бројем миграната који су исламске вероисповести, предмет су бројних критика.

3) ИЗАЗОВИ САВРЕМЕНЕ МИГРАЦИЈЕ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ЛИНИЈУ РАЗДВАЈАЊА ХРИШЋАЊСТВА И ИСЛАМИЗМА

Кретање људи у потрази за бољим животом није феномен новијег датума. Миграције се дефинишу као „привремено или трајно, добровољно или принудно пресељавање становништва, како унутар граница једне земље, из једног социокултурног локалног или регионалног амбијента у други (унутрашње миграције), тако и из једне земље у другу (међународне миграције)“.⁸ Емиграција је термин који се у академској литератури користи за одлазак становништва из одређене државе, док имиграција подразумева њихов долазак у другу државу. Мотиви који стоје иза одлуке појединца да напусти сопствену државу или емигрира могу бити различити. Они се могу поделити на: „политичке узроке (ратови, међународне санкције, дисидентство), економске подстицаје емигрирања (сиромаштво, лош стандард, финансијска несигурност, приватизација и пауперизација), природне чиниоце емиграција (еколошки, демографски, популациони узроци) и коначно радне узроке („одлив мозгова“, лоши услови за рад, немогућност усавршавања у струци)“.⁹ Међутим, постоји разлика када се

⁶ Јасминка Симић, „Права миграната – поштивање универзалних људских права или право на развој“, *Форум за сигурносне студије*, 2017, vol. 1, бр. 1, стр. 90.

⁷ *Ibidem*, стр. 91.

⁸ Саша Мијалковић, Иван Петровић, „Безбедносни ризици савремених миграција“, *Наука, безбедност и полиција*, 2016, vol. 21, бр. 2, стр. 2.

⁹ Зоран Милосављевић, „Имиграционе политике у ЕУ – од слободе кретања до заштитних мера“, *Европско законодавство*, 2015, vol. 54, стр. 285.

говори о добровољним миграцијама и присилним миграцијама. Добровољне миграције подразумевају боравак имиграната на територији одређене државе који је у складу са њеним законским решењима, док у случају присилних миграција постоји процес који имигранту може обезбедити азил и заштиту на територији државе имиграције.¹⁰ У литератури се користи и термин илегалне или ирегуларне миграције које се неретко доводе у везу са трговином и кријумчарењем људима, као и организованим криминалом. Тражиоци азила и илегални мигранти су променљиве категорије „јер у пракси често долази до промене у њиховом статусу у смислу да илегални мигрант постане тражилац азила и обрнуто, уколико је захтев за азил одбијен лице у питању може постати илегални мигрант“.¹¹ Захваљујући економским приликама које пружа, као и вредностима које заступа, Европска унија и њене државе чланице представљају жељену дестинацију многих људи. Разлози нису само економске и радне природе, већ је посебно проблематично када су разлози политичке природе. У многим државама, након завршетка Хладног рата, избили су унутрашњи сукоби који су резултирали миграцијом становништва ка земљама Европске уније. Последице оваквих процеса посебно су биле видљиве током 2015. и 2016. године када је Европска унија била суочена са мигрантском кризом и њеним последицама. Узроци оваквог стања ствари били су сукоби на Блиском истоку, као и сукоби у појединим деловима Африке, што је довело до огромних таласа миграције становништва са каквим Европска унија до тада није била суочена. И поред тешкоћа које са собом доноси процес миграције, неопходно је размотрити и проблеме који се јављају у земљи имиграције. У новој средини имигранти се суочавају са учењем новог језика, као и упознавањем са културним обрасцима друштва у које су емигрирали. Процес интеграције у нову средину није једноставан процес, посебно ако је укључена и верска компонента. Проблем се јавља и у виду прихватања доминантних норми и вредности друштва имиграције од стране друге или треће генерације имиграната. У Европи постоји забринутост због улоге Ислама у „културном изолационизму“ друге генерације и, још више, могућности да умешаност у ортодоксни или радикални ислам може водити у акте насиља и тероризам.¹² Дуги низ година, Европска унија промовише вредности

¹⁰ Ведрана Баричевић, „Азил и имиграције: перспектива рубних зона Уније и права миграната“, *Политичке анализе: тромесечник за хрватску и међународну политику*, 2011, vol. 2, бр. 5, стр. 33.

¹¹ Анђела Ђукановић, „Заштита људских права тражилаца азила и илегалних миграната – пракса Европског суда за људска права“, *Међународни проблеми*, 2015, vol. 65, бр. 4, стр. 482.

¹² Nancy Foner and Richard Alba, „Immigrant religion in the US and Western Europe: Bridge or barrier to inclusion?“, *International migration review*, 2008, vol. 42, no. 2, p. 373.

демократије, људских права и слобода, идеје толеранције и мултикултурализма. Наведене вредности су посебно угрожене након терористичких напада у Европи двехиљадитих година, као и мигрантском кризом са којом је Европска унија била суочена. Ови догађаји негативно су утицали на перцепцију исламског становништва од стране европског становништва које је углавном хришћанске вероисповести. Као директне последице терористичких напада и мигрантске кризе, код европског становништва годинама се појачао страх од ислама. Имиграционе политике се могу разликовати у зависности од појединих међународних и регионалних дешавања, као и ставова становништва по овом питању. У складу с тим, оне могу бити или рестриктивне или либералне. Рестриктивна имиграциона политика може се дефинисати као „она политика која употребом заштитних, протективних мера настоји да ограничи улаз имиграната на простор који контролише. Насупрот томе, либерална имиграциона политика настоји да одсуством заштитних имиграционих механизма обезбеди слободу кретања људи, њихово настањивање на територији коју носиоци политика контролишу, омогућавање да уђу у радни процес и интегришу се у ново друштво“.¹³ У складу са наведеним, може се закључити да је имиграциона политика Европске уније у периоду пре мигрантске кризе била углавном либералног карактера, док у време мигрантске кризе, када је Европа била суочена са огромним бројем избеглица, имиграциона политика постаје рестриктивнија. Као директна последица терористичких напада и мигрантске кризе, пораст страха од исламског становништва у Европи постаје идеална подлога за успон појединих десних струја у Европској унији. Оваква реторика додатно доприноси порасту ксенофобије у европском друштву. Последично овакво стање ствари угрожава идеје толеранције и мултикултурализма на којима је заснована Европска унија. У време трајања мигрантске кризе, поједине државе чланице Европске уније покушавале су да изнађу најбољи начин како би се носиле са проблемом. С друге стране, успон десних политичких струја и популизма у одређеним државама чланицама резултовао је забрињавајућим поступцима према спречавању миграната у њиховој намери да пронађу заштиту на територији Европске уније. Негативна реторика о мигрантима и избеглицама појединих политичких партија и државних званичника у одређеним државама чланицама Европске уније, продубљује већ постојеће поделе у Европи између хришћанског и муслиманског становништва. Последице по свакодневан живот исламског становништва у Европској унији почеле су да се осећају. „Имајући у виду тензије у Европи у погледу ислама, терористичке нападе, те губљење поверења у европско становништво

¹³ Зоран Милосављевић, *op. cit.*, стр. 274.

исламске вероисповести, средином прве деценије двехиљадитих долази до првих забрана ношења бурке у Европи.¹⁴ Неспорно је да како су „миграције еволуирале, као и да су тиме еволуирали и ризици и претње по безбедност људи, држава и међународних заједница“.¹⁵ Наредни део рада испитује какве изазове, ризике и претње мигранти исламске вероисповести представљају по европски идентитет у Европи.

4) БЕЗБЕДНОСНА КОМПОНЕНТА – ДА ЛИ И КОЛИКО ИСЛАМИЗАМ УГРОЖАВА ЕВРОПСКО РЕЛИГИЈСКО НАСЛЕЂЕ

Током историје коришћене су различите дихотомије које су доприносиле изградњи, као и каснијем подупирању сопственог идентитета. То је процес у коме се идентитет гради наспрам „Другог“ који је неретко представљао синоним за заосталост и примитивизам. Категорија „Другог“ није стална и непроменљива, већ представља еластичан појам који може да обухвата различите елементе у различитим периодима. Ово је само једна од карактеристика оријенталистичког дискурса који своје корене има још у античком или библијском времену када су постојале две врсте народа, конститутивни и биолошки или цивилизовани и варвари.¹⁶ У свом чувеном делу *Оријентализам*, Едвард Саид као једно од објашњења оријентализма наводи да овај концепт представља „стил мишљења, заснован на онтолошкој и епистемолошкој дистинкцији која се повлачи између Оријента и (најчешће) Окцидента“.¹⁷ Кроз оријенталистичку матрицу могуће је посматрати и колонијализам, национализам и хуманитаризам.¹⁸ Уједно, поменута матрица може послужити и приликом анализе данашњег односа Европе према имигрантима при чему култура постаје линија разликовања између европског становништва и „Другог“. Данашњи културисти су толерантнији од традиционалних расиста јер се воде тиме да ако „Други“ прихвати њихову културу сматраће их као себи једнаке, чиме се заправо ствара још већи притисак на „Другог“ да се асимиљује.¹⁹ И на европском нивоу, култура

¹⁴ Јелица Горданић, „Мултикултурализам у Европи – застој или суноврат?“, *Европско законодавство*, 2018, vol. 66, стр. 313.

¹⁵ Саша Мијалковић и Иван Петровић, *op. cit.*, стр. 5.

¹⁶ Патрик Гири, *Мит о нацијама: средњовековно порекло Европе*, Цензура, Београд, 2007, стр. 64.

¹⁷ Едвард Саид, *Оријентализам*, Библиотека XX век, Београд, 2008, стр. 11.

¹⁸ Горан Тепшић, Милош Вукелић, „Културно насиље као процес дугог трајања: од колонијализма до хуманитаризма“, *Политичка мисао: Croatin Political Science Review*, 2019, vol. 56, бр. 1, стр. 109–131.

¹⁹ Ноа Јувал Харари, *21. лекција за 21. век*, Лагуна, Београд, 2019, стр. 199.

је најчешће средство којим се прави разлика између европског идентитета и „Другог“. Становништво исламске вероисповести у оквиру Европске уније, односно муслимани, „изложени су дискриминацији као ‘Други’ тако што су означени као ‘мањина’ или ‘имигранти’“.²⁰ Кроз историју, муслимани су се од стране Европе третирали као непријатељи на три различита начина која су се надовезивала један на други. Превасходно су се муслимани перципирани као спољни непријатељи, затим као унутрашњи непријатељи и напослетку, након 11. септембра, као међународни терористи.²¹ Тероризам и опасност од терористичких напада посматра се као огромна претња по националну безбедност држава, што постаје још израженије након терористичких напада у Сједињеним Америчким Државама 11. септембра 2001. године. Чињеница да појединац или мала група људи може извести напад невиђених размера са огромним последицама доприноси учвршћивању перцепције да нико није безбедан. У данашње време честа је употреба и оријенталистичког дискурса за објашњење односа снага или неравномеран однос између различитих актера у савременом свету. Управо из тог разлога бројни аутори приликом разматрања проблема које је са собом донео 21. век посежу за оријентализмом. Један од њих као карактеристику Новог оријентализма наводи страх од ислама као милитантне религије.²² Европска унија посматра имигранте као безбедносну претњу што води рестриктивнијим имиграционим политикама. У највећем броју случајева имигранти су исламске вероисповести, културно другачији и различити. Иако се данас за њих не користи израз Оријенталци, Европа их доживљава као „Другог“ који се не уклапа у европске вредности и европски идентитет. Овде се јавља проблем бројних наратива које стварају десно оријентисане снаге, а то је поистовећивање сваког појединца са колективом чији је припадник на основу неке карактеристике, у овом случају верске. Наративи који стављају знак једнакости између муслимана и терориста и оптужују их за одређене акције са којима многи од њих немају додира, не доприноси благонаклоном погледу европског становништва на било ког појединца муслиманске вероисповести у њиховим државама. Догађаји од 11. септембра 2001. године свакако су имали значаја у том смислу да су имали утицаја на јачање „антиимигрантског дискурса на европском

²⁰ Yardim Muserref and Erhan Tecim, “Marginalized minority groups in Europe in the context of the clash of civilizations: the case of muslims”, *European Scientific Journal*, 2016, vol. 12, no. 11, p. 270.

²¹ *Ibidem*, pp. 273–274.

²² Наташа Јовановић, „Рубикова коцка“ постколонијализма: теоријски синкретизам и нови изазови у постколонијалним студијама“, *Међународни проблеми*, 2017, vol. 69, бр. (2–3), стр. 326.

простору“.²³ Резултат оваквог стања ствари у Европи било је јачање десних политичких струја у одређеним европским државама које своју реторику заснивају на антиимигрантском дискурсу. Прилив миграната муслиманске вероисповести током 2015. и 2016. године резултовало је страхом „да ће европски идентитет и европски начин живота, вредности, култура и слобода бити још више угрожени уколико се прилив миграната настави и они успеју да наметну своје обичаје и културне вредности“.²⁴ Страх од исламизма од стране европског становништва доказују и подаци бројних истраживања која су се бавила овим питањем. Агенција Европске уније за основна права (*European Union Agency for Fundamental Rights*) је током јуна 2020. године спровела истраживање према чијим подацима 22% опште популације у Европској унији се не би осећало пријатно да има муслимана за суседа; 31% се не би осећао пријатно да члан њихове породице ступи у брак са муслиманом/муслиманком; и да 21% сматра да би било прихватљиво не запослити муслиманку јер носи мараму.²⁵ Овакви ставови европског становништва упућују на закључак да наспрам других религијских и мањинских група у Европи, становништво исламске вероисповести се доживљава као највећа претња по европске вредности и начин живота у који се муслимани не могу уклопити лако. Културни обрасци представљају линију дистинкције између европског и муслиманског становништва у Европи. И раније, култура је представљала највећу препреку интеграције исламског становништва у европско друштво. Међутим, тек након терористичких напада у Европи који се повезују са појединцима исламске вероисповести, страх од исламизма се додатно појачао код европског становништва. Још једно истраживање које су током 2019. године спровели истраживачи из Европског савета за спољне односе (*European Council on Foreign Relations*) говори у прилог изнетој тврдњи. Највећи проценат гласача проевропских партија (21%) сматра да је највећа претња по Европу данас исламски радикализам, док се миграције налазе на четвртном месту (11%) одмах након национализма и других претњи. С друге стране, гласачи који подржавају антиевропске партије као највећу претњу виде исламски радикализам (26%) и миграције (26%). Резултати истраживања Европског савета за спољне односе приказани су на слици 1.

²³ Невена Шекарић, „Секуритизација миграција у Европској унији“, *Студенти у сусрет науци*, Универзитет у Бањој Луци, Бања Лука, 2017, стр. 291.

²⁴ Јелица Горданић, *op. cit.*, стр. 317.

²⁵ Резултати истраживања Агенције Европске уније за основна права. Интернет: <https://fra.europa.eu/en/speech/2020/fighting-discrimination-grounds-religion-and-ethnicity>, 5.8.2023.

Слика 1: Шта је највећа претња по Европу данас?²⁶

Шта је највећа претња Европи данас?

5) ИЗВОРИ

Баричевић, Ведрана, „Азил и имиграције: перспектива рубних зона Уније и права миграната“, *Политичке анализе: тромесечник за хрватску и међународну политику*, vol. 2, бр. 5, стр. 30–35.

Deliu, Nirvana, *Ukraine crisis implications on EU migration policy and security*, Slovak Foreign Policy Association, 2022. Интернет: (<https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Ukraine-crisis-implications-on-EU-migration-policy-and-security.pdf>, 7.8.2023.

Ђукановић, Анђела, „Заштита људских права тражилаца азила и илегалних миграната – пракса Европског суда за људска права“, *Међународни проблеми*, 2015, vol. 65, бр. 4.

Foner, Nancy & Alba, Richard, “Immigrant religion in the US and Western Europe: Bridge or barrier to inclusion?”, *International migration review*, 2008, vol. 42, no. 2.

²⁶ Ivan Krastev, Mark Leonard and Susi Dennison, *What Europeans Really Want: Five Myths Debunked*, ECFR, 2019, p. 9. Интернет: https://www.ecfr.eu/page/ECFR_What_Europeans_Really_Want_Five_Myths_Debunked.pdf, 6.8.2023.

- Гасми, Гордана, Зиројевић, Мина, Граховац, Момир, „Правни принципи Европске уније о људским правима и значај за Западни Балкан“ (ур. Драган Благоић), *Заштита људских права и слобода у светлу међународних и националних стандарда*, Правни факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2022.
- Гири, Патрик, *Мит о нацијама: средњовековно порекло Европе*, Цензура, Београд, 2007.
- Грданић, Јелица, „Мултикултурализам у Европи – застој или суноврат?“, *Европско законодавство*, 2018, vol. 66.
- Харари Јувал, Ноа, *21. лекција за 21. век*, Лагуна, Београд, 2019.
- Јовановић, Наташа, „Рубикова коцка“ постколонијализма: теоријски синкретизам и нови изазови у постколонијалним студијама, *Међународни проблеми*, vol. 69, бр. (2–3).
- Krastev Ivan, Leonard Mark and Dennison Susi, *What Europeans Really Want: Five Myths Debunked*, ECFR, 2019. Интернет: https://www.ecfr.eu/page/ECFR_What_Europeans_Really_Want_Five_Myths_Debunked.pdf, 6.8.2023.
- Mascareñas Garcés, Blanca, *Why this refugee crisis is different*, CIDOB, 2022. Интернет: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/opinion/2022/why_this_refugee_crisis_is_different, 7.8.2023.
- Мијалковић, Саша, Петровић, Иван, „Безбедносни ризици савремених миграција“, *Наука, безбедност и полиција*, 2016, vol. 21, бр. 2.
- Милосављевић, Зоран, „Имиграционе политике у ЕУ – од слободе кретања до заштитних мера“, *Европско законодавство*, 2015, vol. 54.
- Muserref, Yardim, Tecim, Erhan, “Marginalized minority groups in Europe in the context of the clash of civilizations: the case of muslims”, *European Scientific Journal*, 2016, vol. 12, no. 11.
- Новичић, Жаклина, „Слобода кретања људи у праву Европске уније“, *Међународни проблеми*, 2003, vol. 55, бр. 1.
- Петровић, Весна, *Међународни поступци за заштиту људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2001.
- Ramesh, Thakur, *The United Nations, peace and security: from collective security to the responsibility to protect*, Cambridge University Press, Cambridge, 2016.
- Резултати истраживања Агенције Европске уније за основна права. Интернет: <https://fra.europa.eu/en/speech/2020/fighting-discrimination-grounds-religion-and-ethnicity>, 5.8.2023.
- Саид, Едвард, *Оријентализам*, Библиотека XX век, Београд, 2008.
- Симић, Јасминка, „Права миграната – поштивање универзалних људских права или право на развој“, *Форум за сигурносне студије*, 2017, vol. 1, бр. 1.

Тепшић, Горан, Вукелић, Милош, „Културно насиље као процес дугог трајања: од колонијализма до хуманитаризма“, *Политичка мисао: Croatin Political Science Review*, 2019, vol. 56, бр. 1.

“Treaty on European Union”, Maastricht, 7 February 1992, Official Journal, C 191.

Шекарић, Невена, „Секуритизација миграција у Европској унији“, *Студенти у сусрет науци*, Универзитет у Бањој Луци, Бања Лука, 2017.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Иако Европа представља жељено одредиште емиграције за многе међународне мигранте, становништво исламске вероисповести има огромних проблема приликом интеграције у европско друштво. Почетак 21. века и опасност од тероризма и терористичких напада, резултовали су тиме да муслимани у Европи постану синоним за такве акције. Толеранција и мултикултурализам су угрожени, док је неповерење између две групе продубљено. Европска имиграциона политика током мигрантске кризе 2015. године постаје рестриктивнија у односу на претходне периоде. Имигранти су углавном долазили са Блиског истока и одређених делова Африке који су били захваћени оружаним сукобима. Уједно, били су муслиманске вероисповести. Европско становништво их је перципирало као претњу што је водило расту страха од исламизма и његових радикалних облика у европском друштву. Имигранти су били културно различити и другачији од Европљана. Имали су другачије норме и вредности које нису у сагласју са европским вредностима и нормама. Учвршћивању перцепције о немогућности њихове интеграције у европско друштво доприносила је чињеница да су друге и треће генерације исламског становништва окренуте изолационизму. Све то је негативно утицало на постојеће неповерење између муслимана и хришћана продубљујући раздор међу њима. Уједно, приметна је била и одређена врста дискриминације исламског становништва у њиховом свакодневном животу. И последњих година, у Европи постоји страх како од миграција тако и од ислама и његових радикалних облика. На самом почетку 2022. године, у фебруару, Руска Федерација је започела инвазију на Украјину. Сукоб траје и данас и резултовао је огромним бројем избеглица и тражилаца азила. Имиграциона политика Европске уније другачија је од оне која је спровођена током 2015. и 2016. године. Европа пружа сву неопходну хуманитарну помоћ и представља уточиште за огроман број људи који су у последњих годину и по дана напустили територију Украјине. Постоји доста замерки приликом поређења политике која је спровођена раније и оне која се спроводи данас. Становништво Украјине је хришћанске вероисповести и не перципира се као културно другачије од европског становништва, стога је и добродошло на територију Европске уније и

њених држава чланица. „Овог пута избеглице су добродошле, а разлог није само њихова хитна потреба за међународном заштитом, већ зато што су Европљани, хришћани, цивилизовани“.²⁷ Код европског становништва у овом случају не постоји страх, већ подражавају мере које Европска унија предузима како би им помогла. Украјинци су хришћанске вероисповести, културно слични, они који се уклапају у европске вредности и норме. Тешко је отети се закључку да је другачији третман људи у два наведена случаја последица културне и верске сличности/супротности. Несумњиво је да ће дешавања у Украјини имати „дугорочне ефекте и последице када је у питању кретање људи ка ЕУ, док су остали путеви миграција (ирегуларни) забележили пораст у последње две године, 2021–2022, показујући да је миграциона криза и даље главни изазов и питање за ЕУ“.²⁸ На који начин ће Европска унија приступити решавању овог изазова оличеног у имиграционим кретањима ка њеној територији, показаће наредни период.

THE FUTURE OF HUMAN RIGHTS: FUNDAMENTAL TENETS OF THE EU AT THE CROSSROADS BETWEEN CHRISTIANITY AND ISLAM

Abstract: The European Union is the preferred immigration destination of many international migrants. The promotion of democratic values, human rights and freedoms, tolerance, and multiculturalism increases the waves of immigration to Europe. At the same time, economic motives represent another driver of this process. Over time, the immigration policies of the European Union have changed in accordance with current international, regional, and local developments. Therefore, in certain periods, they were more liberal or more restrictive in nature. However, only after the terrorist attacks that occurred at the end of the 20th century and the beginning of the 21st century, as well as the migrant crisis that Europe was faced with in 2015 and 2016, was there a noticeable trend of increasing fear of Islamism among the European population. These events resulted in the strengthening of right-wing political currents in certain member states of the European Union, which base their rhetoric on

²⁷ Blanca Garcés Mascareñas, *Why this refugee crisis is different*, CIDOB, 2022, p. 1. Интернет: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/opinion/2022/why_this_refugee_crisis_is_different, 7.8.2023.

²⁸ Nirvana Deliu, *Ukraine crisis implications on EU migration policy and security*, Slovak Foreign Policy Association, 2022, p. 21. Available from: (<https://think.visegradfund.org/wp-content/uploads/Ukraine-crisis-implications-on-EU-migration-policy-and-security.pdf>), (Accessed: 7 August 2023).

populism, which contributes to the growth of xenophobia in European society. The population of the Islamic religion still represents the dominant population of Europe today. The problem of the integration of Muslims into European society is present, as is the possibility of jeopardising European culture and European values. Accordingly, the paper examines culture as a dividing line between Christian and Muslim populations in the European Union.

Keywords: European Union, human rights, migrations, Christianity, Islam.